

цінність отриманих результатів полягає в тому, що вони є базою для подальших методичних і прикладних досліджень прибутку підприємства.

Висновки. Враховуючи розглянуті вище аспекти трактування сутності фінансових результатів, у бухгалтерському обліку фінансовий результат варто розуміти як результат господарської діяльності, що є різницею від порівняння доходів і витрат підприємства за визначений період, де позитивним фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток, збільшення якого означає примноження фінансових ресурсів та зростання фінансових результатів.

Список літератури: 1. Дейнека О.В. Сутність поняття «фінансовий результат» та особливості його формування / Дейнека О.В., Остапенко О.А. // Молодіжн. наук. вісн. УАБС НБУ. Економічні науки, 2013. – № 4. 2. Шупіна С.Б. Сутність поняття «фінансові результати» як об'єкта бухгалтерського обліку / С.Б. Шупіна // Вісник ЖДТУ. Економічні науки, 2012. – № 1 (59). 3. Тесленко Т. І. Облік фінансових результатів: проблеми та шляхи вдосконалення / Т. І. Тесленко, Н. В. Конькова // Бізнес Інформ. Економіка, Бух. облік та аудит, 2013. – № 4. 4. Податковий кодекс України редакцією від 02.12.2010 р. №2755-VI зі змінами та доповненнями. 5. Есманова Л. І. Інструменти стимулювання розвитку підприємств / Л. І.Есманова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського нац. економ. ун-ту «Економічна думка», 2012. – Вип. 10. – Ч. 4. – С.82–86. 6. Скалюк Р.В. Економічний механізм управління фінансовими результатами промислових підприємств: теоретичні основи забезпечення функціонування / Р.В. Скалюк // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 2. – С. 86–93.

Bibliography (transliterated): 1. Deyneka O.V. and Ostapenko O.A. Sutnist' ponyattya "finansovyy rezul'tat" ta osoblyvosti yoho formuvannya. Molodizhn. nauk. visn. UABS NBU: Ekonomichni nauky, 2013, 4th ed. Print. 2. Shypina S.B. Sutnist' ponyattya "finansovi rezul'taty" yak ob'yekta bukhgalters'koho obliku. Visnyk ZhDTU: Ekonomichni nauky, 2012, 1 ed. (59). Print. 3. Teslenko T. I. and Kon'kova N. V. Oblik finansovykh rezul'tativ: problemy ta shlyakhy vdoskonalennya. Kharkov: Biznes Inform. Ekonomika, Bukh. oblik ta audyt, 2013, 4th ed. Print. 4. Podatkovyy kodeks Ukrayiny redaktsiyeyu vid 02.12.2010. 2755-VI ed zi zminamy ta dopovnennamy. Print. 5. Esmanova L. I. Instrumenty stymulyuvannya rozvytku pidpryyemstv. Ternopil': Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr Ternopil's'koho nats. ekonom. un-tu "Ekonomichna dumka", 2012. Vyp. 10. Ch. 4. P. 82–86. Print. 6. Skalyuk R.V. Ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya finansovymy rezul'tatamy promyslovykh pidpryyemstv: teoretychni osnovy zabezpechennya funktsionuvannya. Ekonomichnyy visnyk Donbasu, 2011, 2nd ed. P. 86–93. Print.

Надійшла (received) 18.09.2014

УДК 628.1:551.46/49

А. Й. ВАСИЛЬЄВ, докт. екон. наук, проф., Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П. Василенка

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ В УПРАВЛІННІ ВІДТВОРЕННЯМ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Аналізується роль та місце водних ресурсів в соціально-економічному розвитку держави. Показана важливість та напрямки економічного регулювання процесів управління відтворення водних ресурсів, як необхідних факторів їх раціонального використання. Рішення проблеми вибору пріоритетів в області використання нових енерго- і екологічно ефективних технологій відтворення водних ресурсів має бути орієнтоване на підвищення конкурентоспроможності і стійкості розвитку підприємств, у яких водогосподарчий технологічний блок є базовим у виробничій діяльності. Введення механізму стягування сплати з урахуванням запобігання збитку оточуючому середовищу підвищує рентабельність водогосподарчої діяльності підприємства в рамках існуючої виробничої структури.

Ключові слова : економічні фактори, енергоносії, водні ресурси, відтворення, раціональне використання.

Вступ. Метою цієї роботи є обґрунтування необхідності еколого-економічних підходів в управлінні відтворенням водних ресурсів, що забезпечує стійкий соціально- економічний розвиток територіально-виробничих структур/

Аналіз наукових досліджень. Розробкою питання катастрофічного стану водних ресурсів в Україні займалися такі вітчизняні вчені, як: Каленіченко Л.І., Карук Б.П., Тищенко О.І. [1], Дорогунцов С.І. та Хвесик М.Л. [2], Кравець В.Н., Борисов Б.М., Плакіда В.Т., Тітков А.А. [4], які намагалися вирішити проблеми, пов'язані із забрудненням водних ресурсів, незадовільною якістю питної води, деградацією підземних джерел та ін. В перерахованих роботах автори вказують на недосконалість господарчого механізму в сфері використання і охорони водних ресурсів та необхідність посилення ролі держави. Багато в чому це пояснюється сформованим стереотипом, що розглядає характеристики цього найважливішого продукту в рамках тільки тієї технологічної межі, до якої вона схильна у сфері виробничої компетенції підприємств конкретного відомства.

Викладання основного матеріалу. Вихідною передумовою економічної оцінки води, як найважливішого природного і виробничого ресурсу, слід вважати те об'єктивне положення, що водні ресурси, подібно іншим видам природних багатств, обмежені за своїми запасами, не є однаковими за якістю і місцеположенням, використовуються з різним рівнем економічної ефективності, а для їх забору, підйому, транспортування і очищення потрібні значні витрати.

Враховуючи, що водні ресурси мають настільки важливе значення для економіки держави, процес їх відтворення повинен розглядатися як невід'ємна частина процесу відтворення сукупного суспільного продукту.

Слід розглянути два аспекти процесу відтворення води, виступаючих у формі використання водних ресурсів, а також їх охорони.

Використання води в народному господарстві – це, по-перше, перетворення природного річкового стоку (будівництво каналів, гребель, водосховищ та ін.), а також створення інфраструктури по вилученню підземних вод, по-друге, комплекс заходів, націлених на економію витрат води в технологічних процесах і мінімізацію її втрат на всіх етапах споживання. Використання водних ресурсів припускає їх кількісну і якісну зміну на даній ділянці.

Охорона водних ресурсів – це відтворення їх природних властивостей (очищення русел річок, відновлення водної флори, зміна хімічного складу та ін.). Основною складовою відтворення води є її очищення від забруднення, яка передбачає, поперед усе, покращення якісного складу води.

Функції використання води і охорони водних ресурсів від забруднення тісно взаємопов'язані. Заходи щодо економії водних ресурсів скорочують скидання забруднених стічних вод, а очищення веде до зменшення об'єму води, потрібного для розведення шкідливих речовин. Однак, слід відзначити, що проблема очищення вод відносно самостійна у відношенні до проблеми використання водних ресурсів, тому вона потребує окремого розглядання.

Радикальний шлях охорони водних ресурсів – створення технологічних процесів із мінімальними втратами і максимальною регенерацією і утилізацією відходів – в теперішній час не є реальним, як з технічної точки зору, так і з економічної. Тому, в осяжному майбутньому використання водоочисних технологій буде інтенсивно розвиватися. В цьому зв'язку завданням еколого-економічного аналізу є пошук шляхів раціонального водокористування і, в першу чергу, саме тієї частини, котра стосується очищення води.

Першою стадією дослідження відтворення води є аналіз місця водних ресурсів в процесі труда, що важливо для вивчення процесу формування вартості води. Споживчою вартістю, або корисністю, вода володіє апріорі без впливу людини. Як відомо, процес труда містить три моменти: сам труд, предмет труда і засоби труда. В результаті процесу труда виробляється продукт, необхідний для задоволення виробничих або особистих потреб. Вода, як буде показано далі, виступає і як предмет труда, і як засіб труда, і як продукт труда.

Прикладом тому може бути функціонування водосховища для розведення риби: при виробництві риби вода є засобом труда, вона виступає в цьому випадку і як об'єкт, де відбувається труд, і як носій певних природних властивостей, необхідних для розмноження риби. Аналогічним прикладом є технологія використання енергетичного потенціалу водних потоків, де вода також виступає у різних формах свого призначення.

Однак, поперед усе, вода є предметом труда. Джерело ключової води має споживчу вартість, не володіючи вартістю. Корисність його для людини не опосередкована трудом. В даному випадку вода ще не володіє суспільною корисністю. «Суспільне визнання» джерело набуває після проведення пошуково-розвідувальних робіт, маючих вартість. Суспільно необхідна праця, витрачена на їх проведення, і визначає первісну величину вартості джерела.

Таким чином, запаси води, навіть ще не використані у виробництві, стають матеріалом, потенційно включеним у систему суспільного відтворення.

Процес зростання вартості води у подальшому пов'язаний із затратами труда на її забір, транспортування, змінення її якості та ін. Якщо ж, наприклад, ця вода транспортується під натиском по трубах, тоді вона набуває вартість через суспільний труд, закладений в процесі роботи, пов'язаної з обслуговуванням насосного обладнання. Якщо цю воду необхідно ще й і

обробити, то це також є виробничим процесом і, отже, впливає на вартість кінцевого продукту. Наприклад, демінералізована вода, дистильована вода і вода у водосховищах мають суттєво різну вартість.

В результаті участі в технологічному процесі вода змінює свої якісні характеристики. В процесі відтворення (очищування) вона повертається або до свого вихідного стану, або надбає нові якісні характеристики. Таким чином, в результаті певного виду діяльності (у даному випадку – очищення) створюється матеріальне благо – вода, котра придбає форму продукту труда.

Друга сторона процесу відтворення води пов'язана із створенням матеріального блага у формі переміщення продукту (наприклад, при транспортуванні води з допомогою трубопроводу, каналів та ін.).

І в тому, і в іншому випадках мова йде про відтворення води в певній її якості і кількості. В першому випадку процес відтворення називається охороною водних ресурсів, у другому – їх використанням. Тільки в умовному сенсі, виділяючому цільову спрямованість відтворення води, говориться в першому випадку про відтворення якісного стану, у другому – про відтворення певної кількості води.

Залишилась в минулому точка зору, згідно якої вода розглядалася в якості дармового блага природи, не опосередкованого людським трудом. В теперішній час вода, як будь який інший вид виробничої продукції, планується як у кількісному об'ємі, так і за якісними характеристиками.

Отже, на підставі вищесказаного можна констатувати – вода може виступати не тільки як предмет і засіб труда, але і як певний вид виробленої продукції.

Відтворення водних ресурсів – це самостійний вид господарчої діяльності, який має свої особливості. Він характеризується притаманними йому технологіями, показниками ефективності, економічними і організаційними методами управління. Наряду із загальними закономірностями, тут існують специфічні умови для різних галузей промисловості, що використовують воду для комунально-побутових і технологічних цілей. Наукові розробки в області економіки і організації управління водними ресурсами, які сприяють підвищенню ефективності використання і охорони води, є важливою складовою технічної політики, націленої на підвищення ефективності виробництва всіх галузей народногосподарчого комплексу України.

Переходячи до аналізу утворення і порядку відшкодування витрат на охорону водних ресурсів, слід відзначити, що важливою складовою охорони водних ресурсів є очищення стоків води від забруднення, яке здійснюється за двома варіантами:

- 1) підприємство передає свої стоки для очищення іншій організації;
- 2) підприємство самостійно очищує стоки на своїх очисних спорудах.

В першому варіанті підприємство оплачує процес відтворення водних ресурсів, сплата за очищення яких виконується іншою організацією (промисловим підприємством, міським комунальним господарством та ін.). В сплату за очищення в теперішній час включаються поточні витрати на очищення плюс певний відсоток рентабельності. Сплата за очищення, що стягується базовою організацією з очищення стоків, висловлює госпрозрахункові відношення поміж водоохоронним комплексом і промисловими підприємствами або оптовими споживачами. Вона є свого роду основою горизонтальних відносин в області охорони водних ресурсів. Слід відзначити, що діюча сплата за очищення не відображає всіх витрат, пов'язаних із відтворенням якості водних ресурсів.

У випадку збросу підприємством неочищених стічних вод у відкрите водоймище суспільство несе матеріальний збиток від забруднення гідросфери. Підприємство має компенсувати суспільні витрати по ліквідації втрат. Ці втрати (збиток), спричинені забрудненням води, виступають у вигляді додаткових суспільних затрат на відновлення об'єму і якості продукції, заміну передчасно вибулого обладнання, перенесення місць водозабору і додаткову водопідготовку, компенсацію втрат сировини, палива, основних та допоміжних матеріалів.

Видається доцільним встановлювати сплату за очищення, виходячи з кінцевого результату цього процесу – повних витрат, заощаджених в результаті очищення забруднених стокових вод. Це дозволить врахувати зовнішній ефект для базової організації по очищуванню в показниках її господарчої діяльності. В цих умовах встановлення сплати за очищення на основі спільногосподарчого ефекту від її проведення, а не індивідуальних витрат базових водоочисних комплексів, дозволить зв'язати інтереси суспільства в цілому із госпрозрахунковими інтересами базових організацій.

В певних ситуаціях базовим організаціям економічно не вигідне очищення стоків «збоку». Розрахунки, проведені по ряду виробничих об'єднань хімічного профілю, очищуючих стоки відповідних промислових підприємств, показали, що це значно нижче ефективності основного виробництва.

Водоохоронна діяльність підприємства, розрахована в заниженій вартісній оцінці, є тільки навантаженням на основну діяльність підприємства. Головним навантаженням є основні фонди водоохоронного комплексу, величина вартості котрих складає близько 17% вартості основних фондів виробничого комплексу. При відсутності основних фондів цеха очищення, які дають безпосередньо малий об'єм продукції – очищених стоків «збоку» (1,9% основний), ряд економічних показників різко б покращився.

Перед усе, це стосується характеристики реального використання фондів у виробничому процесі – фондівіддачі. В розглянутому випадку без наявності

очисних споруд на підприємстві значення цього показника виросло б на 17% із одночасним збільшенням показника рентабельності на 1,8%.

Тут також слід сказати і про вплив очисних споруд на уповільнення оновлення основних фондів. Амортизація всього обладнання дорівнює 7%, а по очисному обладнанню вона складає 4%.

У цей же час необхідність експлуатації основних фондів і природних ресурсів потребує, щоб показник рентабельності комплексно відображав їх використання, враховуючи збиток, котрий завдає підприємство, не здійснюючи природоохоронної діяльності. Тому було б більш об'єктивним обчислювати комплексний показник рентабельності (P_k) за наступною формулою:

$$P_k = (P_o - Z + \alpha - \beta) / (\Phi + ПС),$$

де P_o – прибуток підприємства за розрахунковий період;

Z – збиток, завданий виробничою діяльністю підприємства;

α – додатковий прибуток від більш вищої якості природного середовища;

β – збиток від зниження якості середовища;

Φ – вартість основних та оборотних виробничих фондів;

ПС – оцінка природних факторів (водних, земельних та інших ресурсів, якими наділене підприємство для виробництва), зарахованих на баланс.

З формули видно, що чим меншими водними ресурсами користуються підприємства та чим менше збитків завдається природі, тим більше, при інших рівних умовах, показник рентабельності та його конкурентоспроможності. Підприємство буде зацікавлене ефективніше використовувати не тільки виробничі фонди, але й природні ресурси.

Якщо ж у перерахунку сплати за очищення врахувати величину запобігнутого річного збитку оточуючому середовищу, зміняться показники роботи очисних споруд. Прибуток, що утворюється внаслідок зв'язку із наданням послуг по очищенню стоків, зросте до 20% прибутку від реалізації профільуючої продукції підприємства, тоді як до перерахунку вона складала лише 1%. Різко збільшиться рентабельність цього виду діяльності, перевищуючи рентабельність основного виробництва на 13,8%. Одночасно майже в три рази зросте фондівіддача.

На підставі сказаного можна зробити висновок про те, що при стягненні сплати, з врахуванням запобігнутого збитку оточуючому середовищу, очищення води стає рентабельним і отримує самостійне значення та рівний «авторитет» з іншими видами господарчої діяльності в межах існуючої виробничої структури.

В теперішній час процес очищення практично не розглядається як певний самостійний вид господарчої (економічної) діяльності для непрофільних підприємств. Не визначається ефективність очищення, яка має розраховуватися виходячи з порівняння повних народногосподарчих витрат та отримуваних

кінцевих результатів. Процес очищення включається в економічну систему відтворення не як її складова частина, а як директивне завдання, не підкріплене в достатній мірі економічними стимулами. Разом з тим, очищення – це не поодинокий захід, а безперервний процес відтворення водних ресурсів, який на базі власних показників ефективності має бути включеним в систему розрахунку показників економічної діяльності підприємства.

Дане ствердження стосується не тільки базових систем очищення, але й також і індивідуальних, у випадку коли підприємство саме очищує власні стоки.

При самостійному очищенні підприємство, очищуючи свої стоки та скидаючи їх у водоймище, має економічні відношення вже не з іншим підприємством, а з державою. Це впливає на механізм вилучення витрат на охорону водних ресурсів (тут вони виступають у вигляді сплати за забруднення).

В ряді країн вже тривалий час окрім законодавчих заходів прийнята ціла система економічних важелів, спрямованих на стимулювання природоохоронної діяльності державних і приватних фірм, окремих підприємств. Ця система заснована на методах прямої регламентації заходів по охороні середовища у поєднанні із підтримкою державою природоохоронної діяльності приватного капіталу. В систему інструментів економічного регулювання природоохоронної діяльності входять правові, екологічні норми і стандарти, заборони, а також економічні нормативи, тобто все те, що характеризує ринкові методи. Велика увага приділяється податкам на забруднення (застосовуються у практиці боротьби із забрудненням води і атмосфери).

Вважається, що правильно розрахований податок на одиницю «зовнішнього збитку», викликаного деградацією середовища, автоматично забезпечує мінімізацію природоохоронних витрат для всього суспільства. При цьому кожне підприємство саме вирішує, що краще – платити за збиток або прагнути попередити його виникнення.

У всіх розвинутих країнах у зв'язку з погіршенням екологічної ситуації почався пошук економічно ефективних методів, що дозволяють оптимізувати витрати на досягнення необхідних екологічних цілей, поставлених перед підприємствами. В результаті все більше почала проявлятися зацікавленість до ринкових важелів, включаючих як саме сплату, так і купівлю-продаж ліцензій (дозволів) на викид (скидання) шкідливих речовин в оточуюче середовище. Таким чином, намітився перехід від адміністративних мір до більш широкого використання економічних методів регулювання природоохоронної діяльності.

Висновки. Підбиваючи підсумок сказаному, можна констатувати той факт, що в умовах недосконалості ринкової інфраструктури, зношеності

обладнання, незадовільного технічного стану об'єктів та наявності проблеми неплатежів необхідне посилення ролі економічного регулювання в сфері водокористування. За характером впливу рекомендовані методи управління повинні включати не тільки примусову, але й стимулюючу мотивацію. Рішення проблеми вибору пріоритетів в області використання нових енерго- і екологічно ефективних технологій відтворення водних ресурсів має бути орієнтоване на підвищення конкурентоспроможності і стійкості розвитку підприємств, у яких водогосподарчий технологічний блок є базовим у виробничій діяльності. Введення механізму стягування сплати з урахуванням запобігання збитку оточуючому середовищу підвищує рентабельність водогосподарчої діяльності підприємства в рамках існуючої виробничої структури.

Список літератури: 1. Каленіченко Л. І., Карук Б. П., Тищенко О. І. Управління водогосподарськими комплексами. – Київ. – 2000. – 330 с. 2. Дорогунцов С. І., Хвесик М. А., Головинський І. Л. Водні ресурси України (проблеми теорії та методології) – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2002. – 225 с. 3. Васильєв А. І. Реінжиниринг управління водопользованием. – Харьков: Основа, 2004. – 240 с. 4. Кравець В. Н., Борисов Б. М., Плакида В. Т., Титков А. А. Схеми и технологии рационального водообеспечения, водоочистки в агропромышленном производстве Украины. – К.: Из-во ЧП «Предприятие Феникс», 2012. – 526 с. 5. Скрипчук П., Судук О. Основні аспекти формування ринку водних ресурсів в Україні // Економіст. – 2014. №1. – С. 20–22.

Bibliography (transliterated): 1. Kalenichenko L. I., Karuk B. P., Tishenko O. I. Upravlinnja vodogospodars'kimi kompleksami. – Kiïv. – 2000. – 330 p. 2. Doroguncov S. I., Hvesik M. A., Golovins'kij I. L. Vodni resursi Ukraïni (problemi teorii ta metodologii) – Kiïv: Kiïvs'kij nacional'nij universitet im. Tarasa Shevchenka, 2002. – 225 p. 3. Vasil'ev A. I. Reinzhiniring upravlenija vodopol'zovaniem. – Har'kov: Osnova, 2004. – 240 p. 4. Kravec V. N., Borisov B. M., Plakida V. T., Titkov A. A. Shemy i tehnologii racional'nogo vodoobespechenija, vodoochistki v agropromyshlennom proizvodstve Ukrainy. – Kiïv: Iz-vo ChP «Predprijatje Feniks», 2012. – 526 p. 5. Skripchuk P., Suduk O. Osnovni aspekti formuvannja rinku vodnih resursiv v Ukraïni – Ekonomist. – 2014. – No 1. – P. 20–22.

Надійшла (received) 14.09.2014

УДК 628.1:551

Б. С. ВИЛЕГЖАНИНА, студентка, НТУ «ХПІ»

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ CRM У ПИВОВАРНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглядаються теоретичні та методико-практичні підходи до впровадження концепції управління взаємовідносинами з клієнтами на промисловому секторі на ринку пивоваріння. Визначено складові інформаційного забезпечення CRM-систем на підприємстві. Обґрунтовані в роботі наукові положення, висновки та практичні рекомендації є важливим підґрунтям для вирішення проблемних питань впровадження концепції CRM у пивоварній промисловості. Зроблено висновок, що підприємства, які функціонують на промисловому ринку, отримують додаткові джерела економії ресурсів за рахунок зниження витрат клієнтів, можливості відсікання неприбуткових та неперспективних клієнтів, збільшення кількості повторних продажів перспективних клієнтів.

Ключові слова: промисловий сектор, пивоварна промисловість, клієнт, стратегія управління взаємовідносинами з клієнтами, CRM-технології.